

De praktijk van de autonome werkstraf: de gerechtelijke wereld aan het woord

ALAIN BLOCH^{*}, GUIDO
VERMEIREN^{**}, JOHN
MAES^{***} EN PAUL
VERHAEGHE^{****}

In deze bijdrage worden de reacties van de gerechtelijke actoren gebundeld, zoals naar voor gekomen tijdens de studiedag. Achtereenvolgens komen de visie van een zetelend rechter, van een parketmagistraat en van een advocaat aan bod.

1. DE VISIE VAN EEN ZETELEND RECHTER¹

1.1 Voorbereiding van de beslissing

Strafrecht beoogt door het opleggen van een sanctie een oplossing te zoeken voor het probleem dat het crimineel gedrag van een individu stelt. De rechter moet dus een idee hebben van het beoogde doel en de slaagkansen van de sanctie. Daarvoor is informatie nodig over de dader, de feiten in hun context, de verstoring van de maatschappelijke orde en de impact van de feiten op het slachtoffer.

De rechter kan zich steunen op gegevens over opleiding, werk, familiale toestand, inkomen, schuldenlast en motivatie verschaft door de beklaagde zelf. Er wordt dikwijls op deze mogelijkheid een beroep gedaan om de werkdruk van de justitieassistenten niet op te drijven waar het niet nodig is. Deze informatie kan voldoende zijn in gevallen waar geen zware problematiek wordt vermoed of in gevallen waar de beklaagde zelf een problematiek onderkent en reeds contact heeft opgenomen met hulpverleners voor het opstarten van een begeleiding. De rechter kan ook verzoeken om een maatschappelijke enquête waarbij de justitieassistent samen met de beklaagde de feiten in een bredere psychosociale context plaatst, om desgevallend een geïndividualiseerde maatregel voor te stellen die toekomst- en herstelgericht is². Er is tenslotte de mogelijkheid een beknopt voorlichtingsrapport te vragen waarbij de justitieassistent slechts bevraagt en rapporteert in functie van de specifieke vraag van de opdrachtgever met betrekking tot de haalbaarheid van een werkstraf, opleiding of andere specifieke maatregel³.

1.2. De beslissing

De rechter moet er voor zorgen dat hetgeen hij uitspreekt op zich kan verantwoord worden. Wat er uiteindelijk wordt uitgevoerd is de verantwoordelijkheid van anderen. De rechter zal kiezen voor een *gevangenisstraf* als het de bedoeling is de beklaagde uit de maatschappelijke omgang te verwijderen of te straffen door leed te laten ervaren. Er

^{*} Ondervoorzitter Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent.

^{**} Substituut Procureur des Konings te Antwerpen.

^{***} Advocaat aan de balie te Antwerpen.

^{****} Directeur Justitiehuis Tongeren, verslaggever.

¹ Dit deel is gebaseerd op de schriftelijke bijdrage van Alain Bloch.

² Art. 3 K.B. 7 juni 2000 tot bepaling van de algemene principes inzake het gebruik van de maatschappelijke enquête en het beknopt voorlichtingsrapport in strafzaken.

³ Art. 2 K.B. 7 juni 2000.

zal voor een gevangenisstraf met (geheel of gedeeltelijk) uitstel worden gekozen als de dreiging daartoe voldoende geacht wordt.

Er kan geopteerd worden voor een *geldboete* eerder dan voor een werkstraf wanneer de geldboete als hoofdstraf kan worden opgelegd, de beklaagde vast werk heeft of door familiale redenen niet veel tijd kan vrijmaken. Om de geldboete te betalen werkt de veroordeelde ook voor de gemeenschap. Een geldboete kan ook aangewezen zijn als het de bedoeling is de beklaagde financieel te treffen of bewust te maken van de maatschappelijke kost van zijn gedrag.

Naar *probatieuitstel of -opschorting* wordt er gegrepen wanneer een bepaalde problematiek opvolging vereist. Er wordt gesteld dat de uitvoering van de werkstraf geen begeleiding inhoudt. Een werkstraf met een gedeeltelijk probatieuitstel kan evenwel soms aangewezen zijn, bijvoorbeeld in geval van een drugsdealer die tevens een ernstige vorm van toxicomanie vertoont. Het dealen wordt best aangepakt met een werkstraf terwijl de verslaving een probatiebegeleiding vereist. Waarom zou een gevangenisstraf met gedeeltelijk probatieuitstel te verkiezen zijn? Opschorting en de werkstraf zijn geen alternatieven voor elkaar: bij opschorting geeft de beklaagde toe dat de feiten zijn gebeurd, ligt de problematiek (geheel of ten dele) in het verleden en zou een sanctie de toekomst van de beklaagde al te zeer hypothekeren.

De slechtst mogelijke hypothese is deze waarbij voor de *werkstraf* wordt geopteerd om een effectieve gevangenisstraf te vermijden. Er zijn nogal wat gevallen waar de wetgever een verplichte gevangenisstraf oplegt, waarbij de beklaagde geen uitstel meer kan genieten en het niet nuttig wordt geacht de betrokkene naar de gevangenis te sturen. Het ware verkieslijk om uitstel en opschorting in alle gevallen mogelijk te maken, welk ook de voorgaande veroordelingen van de beklaagde zijn.

Soms is een werkstraf uitgesloten zoals bij art. 37ter §1 en in gevallen waar strafverzwaring uitgesloten is. Wordt bijvoorbeeld een geldboete opgelegd bij verstekvonnis, dan is bij verzet geen werkstraf meer mogelijk omdat dit zou neerkomen op een strafverzwaring. De werkstraf vervangt de hoofdstraf, meestal een gevangenisstraf. Talrijke wetsbepalingen voorzien naast de gevangenisstraf een verplichte geldboete als bijkomende straf. In dit geval moet er naast de werkstraf ook een geldboete worden opgelegd!

Het is wenselijk dat de rechter een zo ruim mogelijke panoplie aan sancties zou kunnen hanteren om gepast te kunnen reageren. Een werkstraf en geldboete samen zijn bijvoorbeeld aangewezen wanneer een werkstraf wordt opgelegd om de verantwoordelijkheidszin aan te scherpen, terwijl de geldboete moet worden opgelegd gelet op het financieel voordeel dat uit het misdrijf werd gehaald. Tevens zou de verplichting om een geldboete als bijkomende straf op te leggen moeten afgeschaft worden. Een bijkomende geldboete komt immers op het getuigenschrift van goed gedrag en zeden, een autonome werkstraf niet.

Wat zowel de magistraten als de beklaagden aanspreekt bij de werkstraf is het concrete, tastbare karakter van de sanctie en de betekenis ervan (genoegdoening ten aanzien van de maatschappij als herstel van de aangebrachte schade). Tevens worden talrijke

ongewenste nevenwerkingen van de gevangenisstraf (uitsluiting) of de geldboete (financiële problemen) voorkomen.

De beoogde strafdoelen kunnen zeer uiteenlopend zijn: het toevoegen van leed, genoegdoening naar de maatschappij toe voor de aangebrachte schade, het bijbrengen van verantwoordelijkheidszin, het herinpassen in een arbeidscontext, het bevorderen van de maatschappelijke integratie, de dader bewust maken van de gevolgen van zijn daden voor de slachtoffers en de maatschappij (in het bijzonder bij geweldsmisdrijven), het bereiken van een schokeffect, het verder zetten van een integratieproces (bv. in de gevallen waar de werkstraf kan uitgevoerd worden op een plaats waar de beklaagde al een begeleiding volgt of tewerkgesteld is).

Er wordt in elk geval alleen voor een werkstraf gekozen als ze een kans van uitvoering maakt.

Hoe wordt beslist over het aantal uren? Ik ga ervan uit dat een werkdag acht werkuren omvat en beslis vervolgens hoeveel werkdagen wenselijk zijn in functie van het beoogde doel (al komt dit niet altijd expliciet tot uiting in de motivatie). Bij de bepaling van het aantal uren spelen meerdere factoren een rol zoals zwaarte van het misdrijf, het strafrechtelijk verleden, de reeds ondergane voorhechtenis, de toegelaten minima en maxima, de verplichte geldboete, het educatief karakter (integratie in het arbeidscircuit), de symbolische betekenis (schokeffect), wettelijke herhaling, een zelfde misdadig opzet bij meerdere misdrijven (art. 65 lid 2 Sw.). Het bepalen van het aantal uren is dus een moeilijke oefening; een wetenschappelijk onderbouwde vorming van de magistraten lijkt op dit vlak aangewezen.

Gelet op het specifiek (educatief) karakter van de werkstraf zal men er evenwel niet voor terugdeinzen om de maximum werkstraf op te leggen, waar men in hetzelfde geval nooit de maximum gevangenisstraf of geldboete zou opleggen. Gaat het om de toevoeging van leed of het bekomen van maatschappelijke genoegdoening, dan speelt de ernst van de feiten mee. Zo zal bij een diefstal met geweld of een schietpartij gemakkelijk gedacht worden aan 200 uren of meer. Een dergelijke zware werkstraf zal ook overwogen worden wanneer de feiten dramatische gevolgen kennen voor het slachtoffer (bv. in geval van opzettelijke slagen met de dood tot gevolg). Een zwaar strafrechtelijk verleden leidt ook (maar niet per definitie) tot verhoging van het aantal opgelegde werkuren. Wordt aan resocialisatie gedacht, dan zal ook een al te korte werkstraf worden vermeden. Vergelijkingswijze zal een persoon bij wie resocialisatie en integratie in het arbeidscircuit wordt beoogd voor eenzelfde feit een wat langere werkstraf krijgen dan een andere dader. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat er wat tijd moet over gaan alvorens het beoogde doel kan bereikt worden. Is het opleggen van een straf symbolisch bedoeld of is het de bedoeling de dader wakker te schudden over hetgeen hij gedaan heeft, dan zal een minder lange werkstraf wellicht volstaan, tussen de 46 en 140 uren. Iemand die in het verleden reeds een werkstraf kreeg, zal - indien hij opnieuw een werkstraf aanvaardt en indien een dergelijke straf zinvol lijkt - wellicht meer uren moeten werken dan de eerste maal (indien de feiten naar zwaarwichtigheid ongeveer vergelijkbaar zijn). In de praktijk lijken we wel trapsgewijs te werken: 46, 96, 160, 240 of 300 uren. Hoewel bij de gevangenisstraf en geldboete de mogelijke strafverdubbeling in geval van wettelijke herhaling bijna nooit wordt toegepast, wordt strafverdubbeling bij de werkstraf wel toegepast. Een werkstraf van 600 uren lijkt in meer gevallen zinvol dan een gevangenisstraf van tweemaal tien jaar. De werkstraf is geen lichte straf en

betekent een effectieve beperking van de vrijheid van de werkgestrafte, die vele dagen niet vrij zal kunnen beschikken over zijn tijd.

De wettelijke indeling van de werkstraf, zwaarder dan een geldboete en lichter dan een gevangenisstraf, strookt niet altijd met de opvatting van de beklaagde: deze ondergaat soms liever een korte gevangenisstraf dan vele weekends te moeten opofferen. Anderen zullen liever een werkstraf uitvoeren dan een boete te moeten betalen, wat theoretisch een lichtere straf is.

De rechter heeft de mogelijkheid om aanwijzingen te geven over de uitvoering van de werkstraf. Dit kan het beoogde doel van de straf versterken; bijvoorbeeld bij een handtasdiefstal ten nadele van een oude vrouw kan een werkstraf in een ouderlingentehuis didactisch aangewezen zijn. Het is echter niet aangewezen dat de rechter al te concrete aanwijzingen voorstelt, zoals de naam van een instelling, omdat dit tot problemen kan leiden (bv. niet-beschikbaarheid van de werkplaats). De rechter is ook de enige die kan oordelen over hetgeen er gebeurde ter terechtzitting. Zo kan de aanwijzing om zich in te zetten in de ene of de andere sector een genoegdoening zijn voor het slachtoffer. Ten aanzien van een gehandicapt slachtoffer kan het een vorm van genoegdoening zijn dat de werkstraf wordt uitgevoerd in een dienst die zich met gehandicapten bezig houdt, al was het maar om de dader bewust te maken van de bijkomende moeilijkheden die hij door de feiten voor het slachtoffer heeft veroorzaakt. Soms worden niet-haalbare aanwijzingen gegeven. Zij worden best vermeden door overleg en adequate opleiding. Bij het geven van aanwijzingen komt het erop aan realistisch te blijven en geïnformeerd te werk te gaan.

De wetgever heeft geen categorieën van mensen uitgesloten voor de toepassing van de werkstraf, zoals ook iedereen kan veroordeeld worden tot een gevangenisstraf of een geldboete. De pedagogische waarde van de werkstraf is hier belangrijk. Zo kan het verantwoord zijn om een invalide die in een totaal sociaal isolement is geraakt en daardoor misdrijven pleegde, een werkstraf, weliswaar aangepast aan zijn mogelijkheden, op te leggen om hem te reintegreren in de maatschappij. Er zijn echter wel een aantal praktische problemen waarmee rekening moet worden gehouden indien men de uitvoering van de werkstraf wil verzekeren. Een minimale taalkennis is vereist om de onderrichtingen van de verantwoordelijken op de werkvloer te begrijpen, al mogen hier geen te hoge eisen worden gesteld die leiden tot uitsluiting. Een werkstraf ten aanzien van iemand die geen woonplaats heeft is moeilijk uit te voeren, maar soms kan dit worden opgevangen door een contactadres of een GSM-nummer. Het is nuttig om deze gegevens op te nemen in het vonnis zodat de justitieassistent de veroordeelde effectief kan contacteren. Ook aangehouden en komen in aanmerking voor een werkstraf. De rechter die in deze omstandigheden een werkstraf oplegt moet zich uiteraard wel laten informeren over de juiste hechtenistoestand. De werkstraf moet immers uitgevoerd worden binnen de twaalf maanden na de dag waarop de rechterlijke beslissing in kracht van gewijsde is gegaan, al kan de probatiedirectie die termijn verlengen.

Hoe wordt de effectiviteit van de werkstraf ingeschat? Recidiverende werkgestraften zijn al lang geen nieuwigheid meer. Steunend op de praktijk echter lijkt de werkstraf niet minder effectief te werken dan een andere straf.

De vervangende straf is bedoeld om voldoende druk op de veroordeelde te zetten teneinde de correcte uitvoering van de werkstraf te verzekeren. Deze druk is noodzakelijk voor de geloofwaardigheid van deze straf en het zou een verkeerde beslissing zijn om de vervangende gevangenisstraf af te schaffen. Laten we niet vergeten dat een werkstraf ook bedoeld is voor ernstige feiten. Deze worden niet gepleegd door koorknapen. Ook al is het de bedoeling met de werkstraf de reïntegratie te bevorderen, toch moet men niet blind zijn voor de realiteit dat er voldoende druk moet bestaan om zware jongens op het rechte pad te houden. Op dit ogenblik is het de verantwoordelijkheid van de procureur des Konings om de mislukking van de werkstraf vast te stellen en de vervangende straf uit te voeren. Het is te overwegen om deze bevoegdheid aan de strafuitvoeringsrechtbank toe te vertrouwen.

Om de vervangende gevangenisstraf te berekenen zouden de volgende vuistregels kunnen gehanteerd worden. De werkstraf vervangt de hoofdstraf. De rechter dient dus de vervangende straf te bepalen '*binnen de perken van de op het misdrijf gestelde straffen*'. Dit betekent dat wanneer de werkstraf in de plaats komt van een geldboete de vervangende straf een geldboete zal zijn (bv. voor het bezit van een verboden wapen, 46 uren werkstraf of 100 EURO, omdat het gebruikelijk is deze geldboete op te leggen voor dergelijk misdrijf, wanneer niet geopteerd wordt voor een werkstraf). Wanneer de werkstraf in de plaats komt van een hoofdgevangenisstraf zal de vervangende straf een gevangenisstraf zijn. Bij het bepalen van die vervangende gevangenisstraf kan er op de volgende concrete manier tewerk gegaan worden. Eerst wordt de duur van de werkstraf bepaald overeenkomstig de criteria die daarvoor relevant zijn (bijvoorbeeld: er worden 180 werkuren opgelegd). Vervolgens wordt er nagegaan hoeveel werkdagen dit uitmaakt ($180 \text{ werkuren} / 8 = 22,5 \text{ werkdagen}$). Dit aantal wordt forfaitair vermenigvuldigd met 104 ($22,5 \times 10 = 225$). Dit resultaat wordt gedeeld door 30 om te herleiden naar aantal maanden ($225 : 30 = 7,5 \text{ maanden}$). Zo nodig wordt dit getal afgerond naar de hogere eenheid (wat in dit geval een vervangende gevangenisstraf van 8 maanden geeft). Vervolgens dient er een redelijkheidscontrole gedaan te worden. Is de vervangende gevangenisstraf die volgens de vuistregels werd gevonden wel aannemelijk? Zijn er geen bijzondere omstandigheden om meer of minder te voorzien? Zo kan bijvoorbeeld het resultaat worden opgetrokken omwille van de staat van wettelijke herhaling, om de veroordeelde erop te wijzen dat het toch om ernstige feiten gaat of om meer druk te zetten op de veroordeelde met het oog op een correcte uitvoering van de werkstraf. Het resultaat kan worden verminderd indien de uitvoering van een gevangenisstraf hoe dan ook niet wenselijk is. Tenslotte zal niet vergeten worden te toetsten of de vervangende straf wel overeen komt met de bepalingen van de wet. Voor een gecorrectionaliseerde diefstal met geweld en verzwarende omstandigheden (art. 472 Sw.) is de gevangenisstraf ten minste één jaar (de vuistregel die een vervangende gevangenisstraf van 8 maanden aangaf, komt dus in dit geval tot een onwettig resultaat).

2. DE VISIE VAN EEN PARKETMAGISTRAAT⁵

Er is geen gemeenschappelijke richtlijn van het College van Procureurs-Generaal betreffende de toepassing van de autonome werkstraf gekomen. In de voorbereidende werken staat nochtans de vrees vermeld dat de magistraten de autonome werkstraf

⁴ Deze factor is aan ervaring ontleend.

⁵ Dit deel is gebaseerd op de mondelinge bijdrage van Guido Vermeiren.

niet zouden toepassen, gelet op het conservatisme bij de magistratuur en de centrale rol van de gevangenisstraf in het strafwetboek. In het ressort van Antwerpen is er wel een richtlijn van 27 pagina's gekomen. Enkele punten hiervan zijn illustratief voor de visie van het openbaar ministerie.

Voor welke misdrijven? De werkstraf kan in de plaats komen van een gevangenisstraf als ze kan bijdragen tot de reïntegratie van de dader en als een effectieve opsluiting niet echt noodzakelijk is. De werkstraf kan ook in de plaats komen van de geldboete als verwacht wordt dat de boete niet zal (kunnen) betaald worden. Er is geen beperking inzake de zwaarte van het misdrijf. De werkstraf kan wel minder aangewezen zijn bij feitelijke herhaling na een veroordeling tot een werkstraf. Deze straf is immers meer resocialiserend georiënteerd en minder op recidivepreventie. Moet men naar eenzelfde wapen grijpen als 't niet helpt? Dit kan men echter ook zeggen voor de gevangenisstraf.

Voor welke personen? De persoonlijkheid van de dader is belangrijker dan het soort misdrijf. Er wordt gewezen op het belang van het strafdossier om daar zicht op te krijgen. Als het parket een werkstraf zal vorderen is het aangewezen om voorafgaandelijk een beknopt voorlichtingsrapport te vragen (in de veronderstelling dat een beknopt voorlichtingsrapport geen vertraging van de rechtsgang oplevert). Op de eerste zitting kan dit onmiddellijk in beraad genomen worden. De vraag is of een beknopt voorlichtingsrapport steeds een meerwaarde biedt ten opzichte van een bevraging door de rechter op de zitting. Dit rapport wordt immers opgemaakt op basis van één gesprek en vaak staat er niet veel meer in dan wat in een goede bevraging op de zitting naar voor komt. Daarnaast is het justitiehuis overbevraagd. Een maatschappelijke enquête heeft soms wel een meerwaarde: deze is aangewezen als er onduidelijkheid heerst over de persoonlijkheids- of sociale problematiek en er aldus nood is aan een gedegen overzicht van de globale situatie.

Aanwezigheid op de zitting of vertegenwoordiging door de advocaat? De werkstraf visiert de persoon van de dader en het is dan ook terecht dat de rechter hem zou moeten zien op de zitting. De rechter kan de zaak in voortzetting stellen zodat hij de beklagde persoonlijk kan informeren, zijn motieven horen en zijn instemming vragen. Op de zitting van de probatiecommissie gebeurt het vaak dat de cliënt beweert dat hij eigenlijk niet akkoord was met de werkstraf maar dat zijn advocaat dit gevraagd heeft.

Uitvoering van de vervangende straf? In de wet staat dat het openbaar ministerie rekening kan houden met het gedeelte van de werkstraf dat is uitgevoerd. Moet men dan de vervangende straf gedeeltelijk uitvoeren? Er is geen houvast te vinden in de voorbereidende werken. Het principe dat men rekening zou moeten houden met eventuele aanwijzingen van de probatiecommissie is niet weerhouden. Er zijn ook geen termijnen bepaald. Men zou kunnen stellen dat twee uur werkstraf overeenkomt met één dag gevangenisstraf zoals in sommige landen. In België stelt men vast dat de vervangende gevangenisstraf vaak zwaar is, wat kan leiden tot onlogische situaties (zwaardere bestrafing). De Antwerpse richtlijn stelt voor om proportioneel te werken behoudens uitzonderlijke omstandigheden (bv. een werkongeval). Dit is een eerlijk en uniform systeem dat wordt toegepast in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen.

De richtlijn van de Procureur-Generaal is bindend en wordt dus opgevolgd. De werkstraf is een nieuwe straf en het is belangrijk dat ze ook wordt uitgevoerd, ook al is de

motivatie van de betrokkene in het begin negatief (hij doet zijn werkstraf om de vervangende straf te vermijden). Het is uiteindelijk een straf die uitgevoerd wordt⁶. Dit in tegenstelling tot de korte gevangenisstraffen tot zes maanden die zelden worden uitgevoerd.

In 2002 werden de vervangende straffen niet uitgevoerd. Hierop kwamen reacties van magistraten omdat dit de geloofwaardigheid van de werkstraf aantast. In maart 2004 kwam er een collectieve brief van Justitie⁷ waarin staat dat vervangende straffen beschouwd worden als hoofdstraffen. De ministeriële omzendbrief over de voorlopige invrijheidstelling van 17 januari 2005 bepaalt het uit te voeren deel van de hoofdgevangenisstraffen ter vervanging van werkstraffen: tot vier maanden is dit vijftien dagen hechtenis; meer dan vier maanden en tot zeven maanden is dit een maand; meer dan zeven maanden en tot acht maanden is dit twee maanden en meer dan acht maanden en tot een jaar is dit drie maanden. Voor vervangende straffen van langer dan een jaar tot drie jaar wordt een derde van de straf uitgevoerd. Voor straffen boven de drie jaar beslissen de commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling.

De werkstraf is een nieuwe sanctie met eigen mogelijkheden (zo was er het geval van een recidiverende dief die uiteindelijk een werkstraf kreeg en die zoveel voldoening schonk dat de werkgever hem een contract aanbood; het gerecht heeft hem daarna niet meer terug gezien). De magistraat moet inderdaad rekening blijven houden met het resocialiserende potentieel voor de dader.

3. DE VISIE VAN EEN ADVOCaat⁸

De Orde van Vlaamse Balies heeft geen standpunt ingenomen inzake de autonome werkstraf. De werkstraf draagt bij tot een ruimer straffenarsenaal en biedt dus meer keuzemogelijkheden. Een gevangenisstraf kan zeer ingrijpend zijn op vlak van werk en gezin. Een werkstraf hypothekeert dit minder. Het is spijtig dat bepaalde misdrijven uitgesloten worden. De kwalificatie dekt immers niet altijd de lading. Soms kan een werkstraf aangewezen zijn voor een zedendelict: bijvoorbeeld iemand leent zijn voertuig uit met het oog op het vervoer van een prostituee. Een beknopt voorlichtingsrapport wordt weinig gevraagd en werkt vertragend. De verdediging kan desgevallend de situatie uitleggen op de zitting. Een goede, doorgedreven ondervraging ter zitting is soms voldoende. De rechter kan indicaties geven betreffende de concrete invulling van de werkstraf. Hiervoor bestaat er een lijst bij de correctionele rechtbank van Antwerpen. Bijvoorbeeld bij racistische uitlatingen zou de werkstraf kunnen worden uitgevoerd bij een vereniging die vaak met allochtonen in contact komt. Bij de uitvoering van de werkstraf gaat er ook een kopie van de brief naar de advocaat. Dit is nuttig omdat de advocaat de cliënt nog eens op zijn plichten kan wijzen.

Wanneer wordt een werkstraf gevraagd? De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat dit soms gebeurt om pragmatische redenen omdat de werkstraf niet op het bewijs van goed

⁶ Zie jaarverslag van de dienst Justitiehuisen voor het jaar 2003, waarin staat dat 88% van de werkstraffen met succes werd uitgevoerd.

⁷ 'Collectieve brief nr. 78' uitgaande van de FOD Justitie, Directoraat-generaal Uitvoering van straffen en maatregelen. De brief gaat specifiek over de gevangenisstraf ter vervanging van de werkstraf en is gericht aan de gevangenisdirecteurs.

⁸ Dit deel is gebaseerd op de mondelinge bijdrage van John Maes.

gedrag en zeden komt, in tegenstelling tot een gevangenisstraf met uitstel. Een werkstraf kan de rehabilitatie of de inburgering bevorderen (bijvoorbeeld voor een allochtoon die werkloos is). Een recidivist komt ook in aanmerking voor een werkstraf. De drempel voor probatieuitstel zou ook moeten kunnen verdwijnen zodat de rechter de meest passende straf zou kunnen opleggen. Een oude misstap kan soms zware gevolgen hebben. De werkstraf moet ook mogelijk zijn voor mindervaliden en voor allochtonen die geen Nederlands spreken of geen vast adres hebben.

De advocaat heeft een informatieplicht. Het is belangrijk dat de advocaat voorafgaandelijk de draagwijdte van een werkstraf aan de verdachte uitlegt. De instemming van de verdachte is nodig, maar het is toch een straf. De werkstraf zou ook zonder instemming moeten kunnen opgelegd worden, om een effectieve gevangenisstraf te kunnen vermijden.

De werkstraf wordt meestal positief geëvalueerd door de veroordeelden. Er zijn wel enkele kritieken. Het eerste contact met de justitieassistent komt soms erg laat, bijvoorbeeld pas drie maanden na het vonnis. Daarnaast zijn er weinig projectplaatsen die flexibele werkuren hebben, wat een probleem kan vormen voor mensen die werken en de werkstraf moeten inpassen in hun normale werkuren.

Wat doet men bij gedeeltelijke uitvoering van de werkstraf? De justitieassistent maakt een verslag voor de probatiecommissie die beslist over herroeping of een tweede kans. Het openbaar ministerie wordt hierbij niet meteen betrokken. Eens herroepen is er geen vorm meer van tegensprekelijkheid. Het openbaar ministerie beslist hoeveel van de vervangende straf zal worden uitgevoerd. Ook hoger beroep hiertegen is niet mogelijk. Misschien zullen de strafuitvoeringsrechtbanken hier een rol kunnen spelen.